

İKBAL VE DEWEYİN ÖĞRETMENLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLERİ

YAZAN :M.Muhammed TUFAYL
ÇEVİREN: Öğr.Gör.Ali ÖZER

Modern eğitimin iç yapısında büyük değişiklik var. Öğretmenin sorumluluk ve görevleri üzerinde önemle duruluyor ki bu durumda öğretmenlik geçmişte olduğundan daha zor ve daha karmaşık hale geliyor. Modern çağda eğitimin, çocuk merkezli olduğu söylenir. Fakat öğretmenin sorumluluklarının bundan daha fazla olduğunu söylemek, gerçekçi ve savunulabilir olacaktır. Bunun sebebi, eğitimin günden güne daha çok profesyonel ve teknik hale gelmesidir. Gelişen kanaat şudur: Bir eğitim sisteminin nihai başarısı, sistemin kendi okulundaki öğretmenlerinin gayretine bağlıdır.

İkbal, olayların demokratik durumunu; "yoğunlaştırılmış kişiliklerin insanları, birlikte çalışır, herkes bir kişi için, bir kişi herkes için" cümlesinde idealize eder. Olayların bu şekildeki gerçek bir başarısı, hayatın bütün safhaları içinde demokratik liderliğin gelmesine ihtiyaç gösterir. Diğer sosyal kurumlarda demokratik liderliğin gelişmesi için, okulda demokratik liderliğin gelişmesi gereklidir.

Öğretmen, İkbal'in eğitim modelinin önemli bir parçasıdır. İkbal'in görüşlerinin tetkiki gösterir ki; öğretmenin fonksiyonu, halka sınırları belirlenmiş bir bilgiyi aktararak sadece okur-yazarlık oranını artırmak değildir. İkbal'in eğitim felsefesinden çıkarılan; metot, müfredat ve amaçların en yüksek kavramına uygun olarak, öğretmenin sorumluluk ve önemi daha da büyümektedir. Eğitim sürecinin temel yönü öğretmene bağlıdır. Öğretmen, öğrencilerin gelişmesi ve öğrenmesi için, imkanları tesbit etmiştir. Öğretmen, konuları tasarlamış, orta bir öğrenim durumuna uygun olarak müfredat malzemelerini düzenlemiş ve kendi üstün öneri ve rehberliği altında denemiştir. Gerçekte o, bütün eğitim süreci için bir anahtardır.

İkbal'in öğretmen hakkındaki görüşlerinin temel karakteristiği; öğretmenin, çocukların ideali, rehberi ve bazan da takip edilecek modeli olmasıdır. Öğretmen, yönetmeliklerin elverdiği ölçüde, öğrencilere telkinde bulunan ve örneklerle öğreten kişidir. Öğrenciler, öğretmenlere bağlanmalı ve minnettarlık duymalıdır. İkbal'in, rehberi Rûmi'ye

karşı sahip olduğu tutumu gibi. Öğrenciler ve öğretmen arasında karşılıklı olarak derin bir saygı ve anlayış olmalıdır. Öğretmen, meziyetleriyle, öğrencilerin saygısını gerektiren kişi olmalıdır. İkbal'in düşünce çizgisine göre, iyi bir öğretmen hiçbir zaman, saygıyı açıkça emretmez, tavırları saygıyı gerektirecek şekildedir. O büyük tecrübesi ve yeterli olgunluğu ile, öğrencilere hayatın anlamını açıklayabilmelidir. O, sahasında mütehassıs olmalıdır. İkbal, sadece görevini daha iyi yerine getirmek için bilgiler arasındaki bağların hazırlanması ve dersin planlanması konusunda öğretmenin profesyonel fazileti üzerinde durmaz. Aynı zamanda, öğretmen için, eğittiği çocuklarla ilgili bilgilerin de gerekliliğinin farkındadır. Çünkü, bir konuyu tam bilmeden onu öğretmenin imkansızlığı, bir öğrenciyi tamamen tanımadan, uygun büyüme ve kişiliğinin gelişmesi için, onu eğitmenin imkansızlığına eşittir. İkbal, Kandel'le aynı kanaattadır: Vurgunun konudan, çocuğa doğru değişmesi, sınırlı bir kültürel çevre içinde öğrettiği şeyleri veya çocuk ve konuların anlamını bilmek mecburiyetinde olan öğretmene verilen önemin değişmesidir. ¹ Bundan dolayı öğretmen, yüksek bir hazırlık standardına ve "herkes öğretmez" cümlesiyle eskiden ifa-de edildiği gibi, profesyonel statüye muhtaçtır.

İkbal'e göre, öğretmenin yetiştirilmesi ve göreve hazırlanması, geniş bir genel eğitimi, içinde bulunduğu çevrenin kültürel varlıklarının yerini anlama kabiliyetinin eğitilmesini ve gelişen kişilik olarak öğrencileri anlamakta hüner kazanmayı ihtiva etmelidir. Öğretmen, geçmişte ve şimdi eğitimin anlamını, toplumla olan ilişkisini ve öğrenme sürecine psikolojinin yardımını tam kavramalıdır. İkbal'e göre öğretme, bütün milletin gelişmesinde bilginin yerinin ve toplum için değerinin sempatik bir şekilde anlaşılmasını icap ettirir.

İkbal'e göre meslek hayatı süresince öğretmen, açık bir akıl ve geniş bir ufuka sahip olarak, kendini devamlı geliştiren bir öğrencidir. O, çocukları sosyal gelişmeye doğru yönlendirmelidir. O, çocukların eğitsel çevresini oluşturmalıdır. Ve çocuklara ilham kaynağı olmalıdır. Öğrencilere engel olmamalı, bilakis kendi fikir ve kararlarını uygulamaya ve böylece problemlerini kendi kendilerine çözmeye cesaretlendirmelidir. Öğretmen, farklı durumlara göre değişebilecek şekilde sınırlı planlar yapar. Öğretmen, öğrencilerinden kendi işlerini planlamalarını ve akla uygun sebepler gerektirdiği zaman, bu planları değiştirmelerini ister. O öğrencilerinin geçici arzularını ve anlık tahrikleri, faaliyetlerine rehber etmelerini tenkid eder. Öğretmen, öğrencilerdeki demokratik ruhu açığa çıkararak, plan, politika ve amaçla-

İKBAL VE DEWEYİN ÖĞRETMENLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLERİ

rın geliş tirilmesinde öğrencilerin zihni işbirliğini temin etmelidir.

Öğrencilerle beraber çalışmak için öğretmen, onların ilgilerini çekerek, çaba ve disiplin isteyerek işbirliğini temin etmelidir. İkbâl, gayretli ve aktif bir hayat tavsiye eder. Çünkü ona göre; gayret, ilgi ve amaçların hizmetkarıdır. Şahsiyet, idealleri gerçekleştirmek ve sıkıntılarla başetmek için bütün gücünü ortaya koymakla gelişir. Disiplin, öğrencilerin ideallerini gayretle takip etmelerindeki sebat ve kararlılıklarından doğar. Öğretmen, problemlere ilgiyi sağlamalı onları çocukların dikkatini çekecek hale getirmeli ve kendi kendine saygının disipline edilmiş bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamalıdır. İlgi, öğrenci bazı güçlüklerle karşılaşınca canlanır. Tahrik edici bir itici kuvvet olarak (motivasyonun) uyanması için, İkbâl'in görüşüne göre; eğitimin bütün ihtiyaçlarının önceden hazırlanması yeterli değildir. Çünkü, bir kişinin ilgilendiği şeylerin sayılmasının daima pratik olması çok idealdir, aynı zamanda cazip olmak çok şahsi bir özelliktir.

Öğrencilerin mevcut ilgileri, şimdiki durumlarıyla, aynı zamanda şu andaki memnuniyetleriyle bağlantılı olarak onları gayri ihtiyari faaliyetlere doğru yönlendirir; böylece ihtiyari bir güce ihtiyaç duyar. İlgi çekici faaliyetler ileriye doğru taşınır, çünkü ilgi görevin tamamlanması için yeterli hareket gücünü uyandırır. Öğretmen, çabanın doğması için, öğrencilerin gayretini yönlendirmelidir. İkbâl'e göre, ilgi, bütün okul faaliyetlerinin birinci temeli olmalıdır. Fakat eğer ihtiyaç duyulursa ihtiyari gayret ve dikkatle desteklenmelidir.

İkbâl'e göre, disiplin bütün gerçek öğretme-öğrenme durumlarında tabii olarak vardır. O kişiliğin ayrılmaz bir parçası ve öğretmenin faaliyet yönergesidir. Öğretmenin faaliyet direktifi, öğrencilerde, alışkanlıkların meydana gelmesi ve disiplinin içten gelen ve samimi şekli için önemli bir faktör olan otokontrole doğru yönlendirmede, önderlik eder. İkbâl'e göre; bir faaliyet şahsi olarak teşebbüs ediliyor ve yine şahsi olarak organize ediliyorsa, belli bir gayesi varsa, akla uygunsa ve kararlılık varsa, işte o iş disipline edilmiş bir yol içinde oluşmuştur.

İkbâl'e göre; amaç gibi ilgi de çocukta ferdi bir özelliktir. Öğrenci, çevresinin arzuladığı faaliyet çeşidiyle kendini özleştirir. Şimdiki deneyine bir maksatla başlar ve amacını gerçekleştirenceye kadar devam eder. Çünkü ilgi, o işin çocuk için ifade ettiği öneme bağlıdır. Disiplin ve görev, ilginin zıddı değildir. Disiplin ve görev ertelenen değerler gerçekleştirilinceye kadar, gayretli olmak için güçtür, kuvvettir.

İkbâl şuna inanır: Okulda elde edilmesi gereken, kanun ve düzen

gibi en uygun bazı sosyal meseleler olmalıdır. Çünkü en etkili öğrenme okulda olur. İktbal'e göre; disiplin, ne onun arzularına itaat olarak öğretmenden, ne de öğretmenin ilgili talimatlarından gelir, bilakis bir grubun maksadının fonksiyonu olarak bütün öğrencilerin sosyal düzendenin gelir. Öğretmen ve öğrencilerin uyması gerekli bazı kanunî kuralları vardır ve bu onların hürriyetini temin eder. Bu şekildeki hürriyet, kanun ve otoritenin sonucudur. Hürriyet, İktbal'e göre kanunun yapılmasını emrettiği şeyi veya yapılmasına izin verdiği şeyi yapmayı ifade eder. Çocuk, kanunun disiplinini altında hürriyeti öğrenir.

İktbal'in felsefesinden şu çıkarılabilir: Öğrencilerin hürriyeti öğretmenin disiplinli bir baskısına müsaade etmez. Bilakis okulda, kendi kendini yönetmenin uygun bir çeşidi daha muvafıktır. Öğrenim prosedürünün müsamahasızlığı, başarı standartlarının değişmez reçeteleri ve mekanik disiplin, çocuğun gelişen hürriyetine mücadeleyi mubah kılmaz. İktbal'e göre; kuvvetin disipline edilmesi, onun kendisini etkili bir anlatıma doğru çalışmasında temeldir. Bu disiplin, içten gelen bir baskı olacaktır, Ortaya konulan bir durum içinde, faydalı ve mantıkî faaliyetler için gerekli durum ve sosyal mecburiyetlerin kabulüyle telkin edilecektir.

İktbal, ceza korkusuyla ve öğretmenin otoritesiyle meydana gelen disiplini uygun bulmaz. Korku, kişiliğin gelişmesini engelleyen bir şeytandır. Çocuk, öğretmeninden korkması ve genellikle yenilik ve orijinalliğe karşı müsamahasız olan arkadaşlarının akla uymayan görüşlerinin sonucu olarak kendi hür düşüncelerini ifade edemez ve kurulu otoritenin korkusuyla, hayati meselelerdeki bağımsız kanaatlerini açığa vuramaz.

İktbal'e göre, öğretmenlerin akademik hürriyeti, onların tecrübe ve deneylerine bağlıdır. Eğer öğretmen sosyal düzeni kritik edecek olursa, toplum, öğretmenin eğitimle ilgili liderlikteki maharetinin sigortasına sahip olmalıdır. Öğretmen inançlar doğrultusunda sosyal düzeni yeniden kurmak için akademik hürriyete sahiptir ve bu durum uzman olduğu konuyla sınırlıdır. Bununla beraber, öğretmen gerçek olarak gördüklerini öğretme, yayınlama ve araştırmada hür olmalıdır. İktbal öğretmenin, faaliyetlerde bulunmasını tercih eder. Öğretmen, üzerinde anlaşmazlık bulunan konuların her yönüyle taraf tutmadan, farkında olmalıdır ki öğrenciler kendi kişisel inançları doğrultusunda müstakil düşünebilsinler. İktbal, okulun statüko'nun korkusuzca kritik edildiği yer olmasını, yine okulun düşünce ve faaliyetin geleneksel yolundan ayrılarak, sosyal gelişmenin bir aracı olması gerektiğini

İKBAL VE DEWEY'İN ÖĞRETMENLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLERİ

savunur. Sonuç olarak İkbal çocukların kişilikleri içinde gizli olan dehayı ortaya çıkarmak için onları hür bir atmosfer içinde eğitebilecek olan öğretmenlere akademik hürriyet tanır.

İkbal'e göre öğretmen, pekçok kişisel ilişkiyi, öğrencileriyle, meslektaşlarıyla, müfettişleriyle, öğrencilerin ebeveynleriyle ve diğer halkla tartışmalıdır. Öğretmen, öğrenciler ve evlerinin gelişmesi için talimattır, yönergedir. Eğer, öğretmen ve öğrenci arasında gerçek zihni bir yakınlaşma varsa eğitim etkili olacaktır. Bu sebepten dolayı öğretmen, kendi sınıflarının çalışmalarını planlamada öğrencileri yardımlaşmaya çağırmalıdır. Bunun gibi, öğretmen okulların politikalarının daha iyi düzenlenebilmesi için, müfettiş ve diğer otoritelere işbirliği şansı tanımalıdır. Bu ilişkiler içten gelen samimiyet ve saygıdan doğan profesyonel birliği kuracaktır. Öğretmen, ana-baba-öğretmen organizasyonu içinde, toplumla okulu yan yana getirmek için, çocukların ebeveynleriyle ilişki kurmak mecburiyetindedir.

Dewey'e göre; öğretmenin görevi konuları hazırlanmış halde donatmak değildir, bilakis düşüncüyü canlandıracak durumu hazırlamak, ortak denemelere girmekle öğrencilerin faaliyetlerine karşı sempatik bir tutum takınmaktır. Öğretmen öğrencilerin çarelerini kendilerinin bulmasına sağlam fikirler, yardım ve kendini ortaya çıkarıcı faaliyetler içinde anlamlı meşguliyetlerle öğrenmelerine müsaade etmelidir. Öğretmen, ne bir gözcü, ne de belli konularla öğrencileri dolduran sonra bunların kopyasını isteyen biridir. Öğretmen, bir faaliyeti bölüşen ortaklardan biridir. Öyle bölüşülen bir faaliyet ki öğretmen bir öğrencidir, öğrenci de farkında olmadan öğretmendir. Bütün bunların üzerinde eğitimin ne olması ne de verilmesi daha iyidir. ² Dahası, öğretmenin görevi öğrencilere bilmekten daha çok yapmayı, tekrardan daha çok orijinal olmayı öğretmektir. ³ Öğretmen, teklif edilen bir projede devamlı gelişmenin imkânları içinde daha büyük bir sezgiye sahip bir kişi olarak, faaliyet çizgisini düzenlemek mecburiyetindedir. Öğretmen belli bir başarı kazanmalıdır ve aynı çeşidin güvenilebilen haberlerinden meydana gelmiş kaynakların bir listesiyle beraber, bilgiyi organize etmelidir. Bu hazırlanan malzeme, şu veya bu faaliyetin seyri için zihni imkânlarını gösterecektir. ⁴

Dewey, çocuklara üzerinde, disiplin kurucu birisi olarak öğretmenle, babanın ailedeki yerini karşılaştırır. Baba ev hayatının düzenli gitmesini sağlayan, ailenin önemli bir üyesidir. ⁵ Öğretmen öğrencilerin ihtiyaç ve kapasitelerini göz önünde bulundurmamak mecburiyetinde olan, öğrenme grubunun aktif bir üyesidir. O aynı zamanda dersin ko-

nu ve muhtevalarını tecrübeleriyle tamamlamak mecburiyetindedir ki bu öğrencilerin ihtiyacıdır ve kapasitelerini geliştirir. ⁶ Öğretmen, öğrencilerin hürriyetlerine saygılı olmalı ve kendi hürriyetinin üstünlüğü ile, grup faaliyetlerinin liderinin sorumluluklarını yüklenmelidir. Bunun da ötesinde, sorumlu öğretmenin planlama fonksiyonu, dikkatle çizilmiş bir hedefi ve gerektiği anda değiştirmeyi gerektirir. Ara sıra hür akli çalışmaların bir kısmı, hem öğretmen hem de öğrenciler için, plansız olabilir. Fakat faaliyetlerin temel çizgisi, öğretmenin dikkatle planladığı hattı takip edecektir. ⁷

Dewey'e göre, öğretmenlere verilen akademik hürriyet, sadece şahsi bir imtiyaz değildir. Bilakis, temelde, öğrencilerin faydası için verilmiştir. O hazırlanmış bir kararı uygulamaz. Fakat öğrencilerinde hürriyeti teşvik eder. Dewey, kesinlikle, ahlakî olmayan propaganda ve telkin edici öğretmenin metodunu tasvip etmez. Bu metot, çocukları, bir gaye olmaktan daha çok değersiz bir şey olarak değerlendirir. Bu durumda çocuk kendi bağımsız aklını kullanma yerine, başkalarının düşüncelerine bağımlı hale gelir. ⁸

Dewey'e göre; ilginin gerçek prensibi kişinin istekleriyle teklif edilen faaliyet çizgisinin ayniyatı prensibidir. Bu prensip, onun kendini ifade ettiğinin, failinin yönünde yer alır ve eğer fail kendisi olursa, zaruri olarak istenir. Eğer bu özdeşleşme güvenilir olursa, öğretmen ne daha kuvvetli istekleri rica etmek ne de faaliyetleri, çocuklar için daha enterasan şeyler haline getirmek mecburiyetinde kalır. Dewey'e göre, kesin aktivite ilgidir. Çünkü ilgileri, biyolojik, tabii ve normal kişinin sinir sistemi içindeki sosyal reaksiyonların sınırlandırdığı temayülleri doğurur. Dewey, okul çocuğunun ilgilerini konuşma veya ifade, araştırma, yorum ve sanatsal ifade olarak formüle eder, Bunlar, çocuğun büyüme faaliyetinin kapsamı içinde olan kaynaklardır. Böylece ilgi, olgunlaşmamış yönelişlerin altındaki faaliyet olan, kendini ifade aktivitesinin bir şeklidir. Etki, ilginin müttefikidir. İlgi, arzu veya sabır ve devamlı dikkatle, faaliyetin kalan bölümünün tamamlanması için, bitirici etkiyi belirtir. Çalışma, öğretmen tarafından ilgileri çekecek bir şekilde düzenlendiği zaman engelleri aşmak için yeterli gayret, görev hatırlatma ve daha sert tedbirler olmadan meydana gelecektir. Disiplin veya devamlı dikkat gücünün gelişmesi sabır ve dikkatin sonucudur. Şu şekilde özetlemek mümkündür: Gayret ve disiplin, çocuğa dışarıdan verilen bir şey değildir ve aynı zamanda çocuğun ilgilerinin zıddı da değildir.

Dewey'e göre; okulla ilgili bir görevde teşvik edici itici bir kuvvet

İKBAL VE DEWEY'İN ÖĞRETMENLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLERİ

olarak, haricî mükafat veya ceza şekillerinden herhangi biriyle disiplin kurmak isteyen öğretmen aciz ve başarısız bir öğretmendir. Dewey'e göre, eğer öğrenciler, ortak bir projede, öğretmenleriyle bağlanarak beraber olursa, bu ortak faaliyet, sonunda kendi düzenini getirecektir. Çocuklar, objektif kabulü kazanabilmek için, kendilerini disipline edeceklerdir. Bundan dolayı, grubun her bir üyesi diğeri üzerinde zor kullanmayı deneyecek ve ondan gelen zorlamaya boyun eğecektir. Dewey, öğretmenin üstün gayretine rağmen, öğrencilerin itaatsizliğe devam etmelerinin çok nadir olduğunu düşünür. Bu durumda cezaya, sadece eğitimle ilgili bir etkiye sahip olmak üzere verilen, son bir çare olarak müsaade edilebilir.

Buraya kadar anlatılanlardın İkbal ve Dewey'in öğretmenin önemi, görevi ve sorumlulukları konusundaki görüşlerinde anlaşma halinde oldukları açığa çıkar.

Bu çalışmada, İkbal'in (öğretmenle) ilgili bazı problemler üzerindeki görüşleri kendi felsefesinden çıkarıldı, Dewey'in görüşleriyle karşılaştırıldı ve mukayese edildi. Nihai gayelerinde ve seçtikleri her bir problemi ele alışlarındaki esaslı farklılıklara rağmen, şu ortaya çıkmıştır ki, İkbal'in pratik görüşlerinden çıkarılanlar, modern eğitim düşünürlerinin lideri olarak kabul edilen Dewey'in pratik idealleri ile çok iyi uyuşmaktadır. Herhangi bir kimse, İkbal'in eğitimle ilgili sağlamlığı, değerlerinin haklılığı ve hükümleri hakkında Dewey'in eğitim felsefesinin ölçüsü ve onun değerlendirme nokta-i nazarı sebebiyle itiraz edebilir. Gerçekte, başka bir otorite hakkında, bir düşünürün nokta-i nazarıyla karar verilemez. Eğer müstakil olarak düşünülürse, İkbal'in eğitimle ilgili görüşleri gerçeği belirtir. Çünkü onun felsefi sistemi, eğitimle ilgili önemli ve değerli istidlallere sahiptir. Ayrıca bunlar, eğitimle ilgili uygulamalar ve de hayatın diğer sahaları için, İkbal'in felsefesi üzerinde, derinlemesine ve genişlemesine çalışma ihtiyacını yansıtır. Bunun yanında, onun fikirleri, eğitimdeki değerleri için ihtimamla işlenmiştir. Bu fikirler, herhangi bir eğitim sisteminin yenisinden kurulmasında yardımcı olmak üzere, zengin bir teklif kaynağı olarak hizmet edebilir.

DİPNOTLAR :

(X) Bu tercüme, M.Muhammed Tufail'den İkbal's Philosophy and Education (Lahore 1966) adlı kitabının 130-141 sayfaları arasında yer alan "The Teacher" adlı bölümüdür.

1- The New Era In Education: A Comparative Study. (Cambridge Massachusetts, Houghson

- Mifflin Company, 1955), s. 325
- 2- Dewey, Democracy and Education, (New York, Macmillan, 1954) s.188
 - 3- Dewey, The School and Society. (Chiago, 1914) s.41
 - 4- R.C.Lodge, Philosophy of Education, (New York, Harper and Brothers, 1947), s.59.
 - 5- Dewey, Experience and Education (New York, Macmillan, 1938), s. 53-54
 - 6- Aynı eser, s.65
 - 7- Aynı eser, s. 96
 - 8- Dewey, Human Nature and Conduct, (New York, 1922) s. 64.